

3. Ukrainka, Lesia. 1977. *Zibrannia Tvoriv u 12 Tomakh* [Collected works in 12 volumes], 6. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
4. Yung, Carl Gustav. 2009. EON: Issledovaniie o simvolike samosti [Aion: Researches into the Phenomenology of the Self]. Moskva: Akademicheskii proekt (in Russian).
5. Baudelaire, Charles. 1965. *Fleurs du Mal* [Flowers of Evil]. Paris: Gllimard (in French).

Кононенко Евгения. Дон Жуан: испытание для женщин и для мужчин? В статье проанализирована драма Лесі Українки «Каменный властелин» с применением аппарата глубинной психологии Карла-Густава Юнга. Концепт тени как важной части человеческой психики, которую не контролирует человеческое «я», является плодотворным для исследования драматургии Лесі Українки, в частности и этой драмы. Никто из четырех центральных персонажей драмы не осознает ни своей тени, ни своих анимы/анимуса. Значит не происходит и личностного роста никого из них. Даже Долорес, которую принято рассматривать в парадигме морального максимализма, действует как ординарная влюбленная женщина, не осознающая собственной банальности. Однако имеет место личностный рост автора драмы.

Ключевые слова: аналитическая психология, персона, тень, анимус/анима, осознание тени, роль Дон Жуана.

Kononenko Yevgeniia. Don Juan: Trial for Women, Trial for Men? This article examines Lesia Ukrainka's drama *Stone Lord* from the point of view of depth psychology. The unconscious aspect of personality, which the conscious ego does not identify with, is a fruitful concept for researching the basic ideas of this drama. None of it's four heroes are not aware of their unconscious impulses. No personal development takes place for none of them. Even Dolores traditionally regarded from the point of view of moral maximalism as the matter of fact acts like an ordinary woman in love who maybe is not aware banality of her own behavior. But the Authoress 's personal development does take place.

Key words: depth psychology, persona, shadow animus / anima, consciousness of shadow, Don Juan's role.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2016 р.

УДК 821.161.2.08

Галина Корбич

**«ЗАЛИШИЛА ПО СОБІ НЕ ТІЛЬКИ ВІРШІ...»:
ЛЕСЯ УКРАЇНКА-КРИТИК. КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглянуто компаративні чинники в літературно-критичній творчості Лесі Українки. Доведено суголосність методів і підходів українського

автора з головними засадами сучасних порівняльних студій: відкритість на інакшість, діалогізм і комунікативність, антропоцентризм тощо. Застосовано кваліфікаційний розподіл досліджуваного матеріалу за трьома компаративними видами: інтердисциплінарним, культурологічним і традиційним. Простежено значення історичного й зіставного контекстів як структуротворчих елементів у літературно-критичній практиці поетеси.

Ключові слова: літературна критика, компаративістика, сприйняття, дослідницький метод, аналогія, контраст, контекст.

Творчість Лесі Українки завжди перебувала в полі зору українських дослідників, викликаючи до життя методологічні підходи й інтерпретаційні осмислення згідно із запитамі тієї чи тієї суспільно-культурної доби. Ця закономірна увага до національного генія з новою силою проявила себе в сучасному літературознавстві з його багатим арсеналом дослідницьких методів і практик (феміністичних, гендерних, психоаналітичних та ін.). При цьому – як колись, так і нині – у творчій спадщині Лесі Українки активно використовуються ліро-епічні й драматичні твори, натомість у тіні наукових зацікавлень залишається її літературно-критичний доробок, що трактується переважно принагідно й частково, у контексті досліджень з інших тем. Передмова Бориса Якубського до книгоспільчанського Зібрання творів Лесі Українки 1930 р. [12] та розвідка Лукаша Скупейка [5], опублікована в 2015 р., – поодинокі внески в осмислення літературно-критичної проблематики в публікаціях поетеси. Винесені в заголовок статті слова Якубського, скеровані свого часу на те, щоб привернути увагу до важливої частини її творчості, не втратили й сьогодні своєї актуальності.

Літературно-критичні праці Лесі Українки містять широкі можливості потенційних прочитань і перепрочитань, що можна здійснювати як з традиційного історико-літературного погляду, так і з погляду окремих аспектів (антропологічний, психобіографічний, соціологічний тощо). У світлі нових пропозицій увиразнюється компаративний аспект: він дає змогу акумулювати різні наукові галузі. Компаратистика на сучасному етапі не обмежується лише типологічними порівняннями (хоча й не відмовляється від них), а відзначається небувалою інтегральністю як «умінням» із гетерогенних елементів витворювати своєрідні цілості [1, с. 506]. Багатий різноаспектний матеріал літературно-критичних праць Лесі Українки, що з методологічного погляду потребує «акумулятивного інструментарію досліджень» (Богуслав Бакула), її авторська позиція: відкритість на інакшість через власний

культурний дискурс, а також пошуки не тільки протиставлень у літературі, а й пов'язань, – відповідають головним ідеологічним напрямом сучасної компаративістики. Суголосні з нею моменти ми й намагаємося тут представити.

Потрібно також зазначити, що існує взаємозв'язок літературної критики й компаративістики, який сьогодні довели авторитетні науковці. Так, відомий американський учений Нортроп Фрай ототожнював критицизм із компаративістикою. «Будь-яке питання зі сфери літературної критики, – вважав він, – є водночас питанням із галузі компаративістики» [14, с. 11]. Схожу думку висловлюють українські науковці. Наприклад, Людмила Грицик, посилаючись на Дмитра Наливайка, констатує: «Як це не парадоксально, але за межі власної літератури охоче і пильно заглядає літературна критика у свої найменш і найбільш зрілі періоди» [3, с. 302]. Леся Українка жила і творила на порубіжжі ХІХ і ХХ ст., а це був найбільш плідний період українського письменства загалом і його літературно-критичної думки зокрема, а порівняльне літературознавство набувало фази зрілості завдяки працям Михайла Драгоманова, Івана Франка та розвивалося їхніми соратниками й послідовниками, серед яких чільне місце займає Леся Українка. Її освіченість, ерудиція, талант, провіденційні здібності відчувати зародження нового, поступового в літературних явищах та суспільно-культурних рухах без огляду на те, де вони проявляються – у себе на батьківщині чи у світі, зумовили угрунтованість її літературно-критичних праць на широкій порівняльній базі.

Принципи компаративізму лягли не лише в основу Лесиних досліджень, тобто в їхнє внутрішнє, змістове наповнення, вони помітні, так би мовити, і на поверхні. Про це свідчить відомий факт, що Леся Українка писала літературно-критичні статті для російського часопису «Жизнь» у 1900–1901 рр. Причина прийняти замовлення редактора Володимира Поссе могла мати і суб'єктивний характер – бажання власного невеликого заробітку, і об'єктивний – відсутність у Росії українських періодичних видань, призначених для обговорювання літературних справ. Так чи так участь у «Жизни» можна розцінювати як своєрідне проявлення компаративної взаємодії. Проте чи не найбільш переконливим свідченням на користь компаративних починань Лесі Українки-критика є те, що більшість статей вона присвятила чужоземним літературам, їхньому розвитку на тогочасному етапі. Індивідуальні починання видатних людей нерідко, як відомо,

можуть стати надбанням культури та із мотивацій особистого плану перейти в розряд загальнозначущого, національного. Так і життєві та творчі орієнтації Лесі Українки проектувалися на українську культуру, а в цьому разі вони, безумовно, посприяли розмиканню меж української літератури, розширенню літературного досвіду власної культури, її способів пізнання світу. Попри факт публікацій у російському часописі, літературно-критична спадщина поетеси належить українській культурі. Будучи вагомою частиною її творчої діяльності (разом із перекладацькою практикою, із вибором тем зі світової літератури для художніх творів), літературна критика теж становить приклад свідомих починань українських митців (водночас із Лесею Українкою їх здійснювали Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Микола Вороний та ін.), спрямованих на подолання відстані в діалозі України зі світом.

Широкий пошуковий спектр нових тенденцій у літературі містять передовсім статті поетеси про західноєвропейські письменства: «Два напрямлення в новейшей италянской литературе (Ада Негри и д'Аннунцио)», «Новые перспективы и старые тени ("Новая женщина" западноевропейской беллетристики)», «"Михаэль Крамер". Последняя драма Гергарта Гауптмана». У цій низці є стаття про польське письменство – «Заметки о новейшей польской литературе», у якому Леся Українка побачила суголосий із провідними європейськими тенденціями шлях розвитку, а також статті з української тематики: «Малорусские писатели на Буковине» та «Винниченко». Отже, до кола своїх зацікавлень критик уводить слов'янські літератури й трактує їх на рівні із західними (німецькою, французькою, італійською, англійською), що в той час однозначно утворювали літературний канон. Цей вибір відповідає магістральній спрямованості сучасної компаративістики, а саме: у намаганні відходити від європо- й етноцентризму – зосередженні дослідницької уваги переважно на літературах Заходу – та впровадженні в поле компаративних студій проблематики «малих народів». Сьогодні ми можемо спостерігати зростання інтересу до літератур, які не є всесвітньо відомими, та відкриття читацьким загалом їхніх особливостей у переконанні, що вони являють собою помітне явище. Таким чином, утрачає актуальність розподіл на «великі» й «малі» літератури, урівноважується їхнє значення та доцінюється внесок кожної з них у загальнолюдську скарбницю культури, незалежно від того, має література популярність у

світі чи ні. З подібних позицій виступала Леся Українка-критик, випереджаючи свій час. Зокрема, послуговуючись прикладом українських письменників на Буковині, вона висловлювала думку, що справжні літературні таланти можуть забезпечити письменству високе місце в літературній ієрархії всупереч загальноприйнятій opinio pro творчу непродуктивність периферійної території, на якій проживають, а також попри приналежність до національної, етнічної чи культурної меншості. Ось як обґрунтовувала поетеса свої переконання: «В наше время наряду с колоссальным развитием так называемых “мировых” литератур замечается одно интересное явление: литературы маленьких народов, даже небольших этнографических групп, начинают всё громче и увереннее подымать голос, защищая своё “право меньшинства”. С этим голосом уже принуждена считаться, так или иначе, критика мировых литератур. Вопрос о праве на существование той или другой из маленьких литератур решается не столько теорией, сколько практикой, т. е. присутствием в данной литературе сильных и оригинальных талантов» [11, с. 62].

Леся Українка, можна стверджувати, керувалася принципом інклюзивності, тобто включенням в дослідницьке поле «іншого» – того, що перебуває в меншості, відсунуте на периферію або ж є маргінальним. Приклад становлять не лише статті з української тематики, а й «Заметки о новейшей польской литературе», присвячені письменству, що теж не належало в той час до західноєвропейського ареалу, а також залучення менших літературних явищ і постатей, на долю яких випало «перебування» поза визнаним літературним каноном.

Виступаючи посередником між європейськими літературами та уявними читачами в Росії, Леся Українка проявляє максимальну відкритість до спілкування, ввірену відчуттю й розумінню читача. Сміслові навантаження, тон викладу, його логічність, чітка стилістика її статей свідчать, що між критиком і реципієнтом утворюється сприятливе комунікативне поле, у якому відбувається засвоєння великого, пізнавально значущого матеріалу. Адже чим вищий рівень інтеграції комунікатора й реципієнта, тим повніше здійснюється обмін інформацією, тим глибше засвоюється загальний сенс повідомлення та змістовніше звучить діалог між обома сторонами. Таким чином, через комунікативну спрямованість проявляється діалогічність Лесиних виступів.

Літературна компаративістика, на думку Едварда Касперського, немислима без діалогу. Діалог, уважає польський дослідник, є компа-

ративною формою спілкування в літературі, а також і методом її пізнання. Порівняння набирають сили власне в діалозі, вони формують його драматургію, свідомо чи ні стають його зачином [16, с. 91–92]. Діалогічність, отже, як засаднича категорія порівняльних студій, виразно проявляється в літературно-критичній практиці Лесі Українки, стає не тільки творчим методом у його інтертекстуальному вимірі, а й формою свідомості критика, способом його мислення, зумовлює відчуття власної ідентичності. Прикметно, що стремління поетеси розпізнавати відмінності й інакшості співіснує з готовністю заакцептовувати їх. Практичне виявлення інакшості означає вихід за межі однорідних контекстів, демонструє вміння рухатися у світі різниць, що досконало робить поетеса. Окрім того, це свідчить про толерантність, з якою вона сприймає усі відмінності й інакшості, усвідомлюючи їхнє зовсім не другорядне значення для міжлюдського спілкування.

Поряд із толерантністю характерною рисою Лесі Українки-критика є об'єктивність оцінок і підходів. Спільнота літератур, що «виступає» в її статтях, утворює певний простір, у якому зосереджено як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники, що з них складаються літературні тексти. Причому Лесині суб'єктивні враження здебільшого набирають значення об'єктивних. Усі виступи в «Жизни» пронизує демократичність поглядів, скерованих на те чи те літературне явище, подію або постать. Леся Українка не сприймає диктату більшості, його авторитетних впливів, натомість трактує кожне явище як унікальне й неповторне. У центрі її творчої уваги завжди стоїть людина. Так, на рівні з визнаними європейськими митцями – Гергартом Гауптманом, Адою Негрі, Габріеле д'Аннунціо, Станіславом Пшибишевським – постають так само значущими й гідними уваги українські автори: Ольга Кобилянська, Юрій Федькович, Василь Стефаник, Володимир Винниченко. Про антропоцентричні засади творчості Лесі Українки важливу думку висловлює Лукаш Скупейко: «Основне, що здатне об'єднати її творчість, таку різноманітну за проблемно-тематичними вимірами, жанрами й формами, в одну органічну цілість ... – це проблема людини, концепція особистості... Саме людина в її ставленні до історії, до суспільства, до божества, до нації, до культури, до природи, до традиції, зрештою, одна до одної виступає тим сегментом, який об'єднує всі елементи, теми, образи, аспекти, поняття в єдину художню систему» [7, с. 20–21].

Отже, риси особистої вдачі Лесі Українки, як-от комунікативність, діалогічність, об'єктивність й демократичність (про це не раз

наголошували біографи поетеси й численні дослідники, та й сама вона дала докази у своєму епістолярії і у своїх творах), сублімуються у творчість, набирають, зокрема, значень компаративних чинників у її літературно-критичних працях.

Із методологічного погляду статті Лесі Українки створені в ключі культурно-історичної інтерпретації, близької до позитивістської методології мислення. Умовно статті можна розподілити на три основні види, за якими сьогодні кваліфікуються порівняльні студії: інтердисциплінарний, культурологічний і традиційний [15, с. 10]. Про інтердисциплінарність Лесиних виступів можна говорити, звичайно, з боку словесних дискурсів – історії, соціології, філософії, з якими співіснує художня література, утворюючи в її критиці спільний простір сприйняття та збагачуючи його новими ракурсами. Базуючись на глибокому знанні світової культури, особливо її класичної – античної та біблійної основи, Леся Українка проявляла водночас досконалу обізнаність із головними тенденціями розвитку тогочасної наукової думки. Щодо другого виду компаративних практик, то слід зазначити, що виникли вони з переконання науковців про наявність культурологічного повороту в сучасному літературознавстві, яке трактується нині як частина широких культурологічних досліджень, утім літературна критика перетворюється на культурологічну [див.: 13, с. 31–32]. Крізь призму цієї концепції можна зауважити, як конкретні літературні явища і ситуації, напрями літературного розвою, навіть біографії письменників Лесі Українка осмислює на фоні розвитку тієї чи тієї національної культури, втілюючи її специфіку. Вони зумовлені культурою і являють собою її проявлення в літературі. Навіть естетичні течії кінця ХІХ – початку ХХ ст., герметичні за своєю сутністю, поетеса включає в широке поле суспільно-культурних цінностей, у загальний контекст культури. Водночас мистецькі цінності не є для Лесі Українки чимось константним і незмінним. За всією логікою своєї побудови статті нагадують рухливу картину, в якій роль визначальних векторів відіграє компаративний контекст: через зв'язки і протиставлення створюється уявлення про різноманітне і складне, а водночас спільне річище розвитку того чи того національного письменства. Контекст, отже, має велике значення. Зрештою, як загалом у порівняльних студіях: «Історичний контекст – як історичне культурне докілья, в якому зародилося й функціонує літературне явище, зіставний – як асоціативне поле збігів і розбіжностей, паралелей і

контрастів, які виявляються під час його зіставлення з іншими літературними явищами» [2, с. 399; див. також: 1, с. 507].

Яскраво ілюструє структуротворчу роль культурного контексту в його двох інтерпретаційних проявленнях – історичному й типологічному – стаття «Заметки о новейшей польской литературе». Головні літературні епохи – романтизм, позитивізм, модернізм – існують у Лесиних обсерваціях і у взаємозв'язках, і в протиставленнях. Позитивізм виникає як реакція на розчарування поляків у романтичних ідеалах, а антипозитивістський перелом у Європі й Польщі зумовлює вихід на літературну авансцену покоління польської модерні. Проте Леся Українка слушно помічає не лише заперечення й «відштовхування» кожної нової доби від своєї попередниці, сприймаючи цей рух як об'єктивну причину впливу загальноєвропейської культурної ситуації на розвиток літератури сусідів, а й правильно відчуваючи її національну специфіку. А вона якраз проявляється у внутрішній єдності всіх складників літературного процесу в Польщі. У контексті цієї єдності окреслює поетеса «наскрізний» характер польського романтизму в його значенні для скріплення всіх сегментів польської літератури, що й забезпечує їй цілісність та національну своєрідність. Так, на представників реалістичного напрямку мали вплив, уважає критик, не тільки російський реалізм і французький натуралізм як панівні напрями, а насамперед власний «великий взірець» – поема «Пан Тадеуш» Адама Міцкевича: «Оставалось только реалистический способ описания, примененный гениальным поэтом к мелкодворянской среде, употребить при изображении крестьянской среды» [10, с. 105].

Характерно, що осердя романтичної традиції письменниця вбачає у творчості Міцкевича, у глибокій силі його поезії, у її здатності проектуватися на майбутній розвиток польського письменства. Адже не лише на хронологічно найближчій літературній добі позначається його вплив, а й на більш віддаленій – на початковій стадії модернізму, коли помітно активізувалася увага до першого польського романтика. «Поки патроном стане Словацький-містик, молоді покликаються на Міцкевича» [17, с. 96] – думка відомої польської дослідниці літератури «Молодої Польщі» Марії Подрази-Квятковської може свідчити й про вникливі передбачення української авторки. Для Лесі Українки була очевидною генетична залежність як реалістичних напрямів ХІХ ст., так і естетичних шукань кінця століття безпосередньо від творчості Міцкевича та загалом від романтичних традицій. В

історичному й зіставному контекстах розгортається в статті діалектика «старого» і «нового» в польському письменстві, у поверненні традицій минулого в нових іпостасях бачить Леся Українка його циклічний рух як запоруку національної єдності, а також і як основу світобудови.

В інтерпретаційній сфері контекстів утворюються в статтях паралелі й асоціативні порівняння (при цьому прямі віднесення часто відсутні або ж проявляються частково, що власне й увиразнює роль контекстів). Наприклад, у статтях «Малорусские писатели на Буковине» та «Новые перспективы и старые тени» у хронологічній та тематичній послідовності представлено великий матеріал пізнавального характеру, і власне контекст скріплює його у цілість та відкриває простір для порівнянь. У статті про українських письменників таким контекстом виступає приналежність до географічної території, що стає пунктом віднесення у дослідженні творчості Ю. Федьковича, О. Кобилянської та В. Стефаника як регіонального різновиду національної культури. «Новые перспективы и старые тени» ґрунтуються на феміністичній проблематиці, що є «ядром» розважань про «нову жінку», утворюючи при цьому широкий тематичний контекст нового на той час явища, яке, зародившись у Франції, поширюється у провідних європейських письменствах.

Порівняльно-типологічні дослідження, які належать до традиційної компаративістики, не втратили, однак, на сьогодні своєї привабливості. Адже вони зазвичай дають можливість побачити об'єктивну цінність національних літератур та вагомість їхніх здобутків [4, с. 45]. Леся Українка найбільш повно дотримується принципів зіставного методу в статтях «Два направления в итальянской литературе. Ада Негри и Габриэле д'Аннунцио» та «Винниченко». Критик співвідносить літературні явища в синхронній площині, від чого окремі тематичні, образні, жанрові, стильові особливості увиразнюються на фоні інших явищ, набуваючи значень не лише власної відмінності, а й цінності. Сучасні українські дослідники так характеризують сутність порівнянь такого типу: «В основі зіставних методик лежить зацікавлення літературними *збігами* (аналогіями) і *розбіжностями* (контрастами) – подібностями й відмінностями, які можна сприймати як закономірні чи випадкові й пояснювати їх появу об'єктивними та суб'єктивними причинами» [2, с. 114].

Прикметно, що Леся Українка вбачає відмінності в літературних явищах, створених у спільній площині й, навпаки, встановлює подіб-

ності між явищами, віддаленими географічно, різними за жанрами. Таким чином досліджуваний матеріал лягає в «експериментальне поле відношень», утворюється «сфера пізнавальних випробувань предмета» [2, с. 116]. За принципом збігів і контрастів створено статтю «Два напрямлення в італійській літературі». Італійські поети Ада Негрі та Габріеле д'Аннунціо мають спільну батьківщину, послуговуються тією ж самою мовою, належать до однієї генерації. Проте ознаки спільності існують лише в контексті статті та, по суті, утворюють тло для контрастів. А контраст уособлюють самі поети, вони – згідно зі спостереженнями Лесі Українки – абсолютно різні: за місцем народження, тобто мають свої локальні батьківщини, за класовою приналежністю (д'Аннунціо – аристократ зі старовинного роду, а «плебейка» й «демократка» Ада Негрі походить із робітничого середовища), за своїм вихованням і життєвим досвідом та врешті – за своєю вдачею й рисами характеру. Аду Негрі характеризує вразливість на людські долі та оптимістичний погляд у майбутнє. Вона «провозглашає весть нової любові, нової боротьби, нового відродження» [9, с. 57]. Для д'Аннунціо ж властиві самозаглиблення та песимістичні настрої, що мають тенденцію змінюватися, немов барви його рідного Адріатичного моря [9, с. 37]. Ці об'єктивні й суб'єктивні чинники сублімуються у творчість обох митців, проявляються в темпераменті й таланті, у світовідчужанні й світобаченні. Попри відмінності (а можливо, і завдяки їм), поети є найяскравішими представниками новочасної італійської поезії, з іменами яких пов'язує український критик два різні напрями – декадентський і неореалістичний, що однаково були популярні на батьківщині поетів. Об'єднують митців чільні позиції в італійській поезії: Леся Українка визнає їх «продовжувачами вікової традиції», започаткованої засновником італійської літератури Данте [9, с. 29]. Таким чином протиставлення урівноважуються спільним знаменником – вищою гуманною ідеєю, яка втілює світоглядну позицію українського критика.

Типологічне зіставлення Винниченкової «Голоти» та «Ткачей» Гауптмана в незакінченій статті «Винниченко», на перший погляд, може здаватися занадто сміливим. Український автор-початківець і всевітньо відомий німецький драматург, різні за жанром твори – оповідання і драма, приналежність до різних літератур – провідної німецької та маловідомої української. Однак Леся Українка наважується здійснити порівняння через показ типологічних аспектів, і тим самим переконує в доцільності зіставлень, та як наслідок – в однаковій

художній вартості обох творів. Спільне поле віднесення – це неоромантичний напрям, у річищі якого повстали два твори. Сутність неоромантичної концепції, на думку Лукаша Скупейка, полягає в новому розумінні людини в системі суспільних і міжособистісних взаємин та стосунків із навколишнім світом [6, с. 137–138]. Для Лесі Українки, подібно як для інших письменників-неоромантиків (Ібсена, Гауптмана, Метерлінка, Малларме), засадниче значення мало усвідомлення, що кожна людина суверенна й самоцінна само по собі. Неоромантизм виробляв нові критерії для розуміння й оцінки індивідуума. Змінювалися та коригувалися романтичні уявлення про контрасти й центр. Винятковість і, як її протилежність, – приземність, другорядність людських особистостей коригуються демократичною настановою в літературі, коли кожний індивідуум, залежно від обставин, може зайняти центральне місце в художньому творі; зникає поняття другорядності, контрасти ж вимальовуються між індивідуальними своєрідностями (найчастіше психологічного плану) представників однієї групи людей, а фактично – усередині неї. У такий спосіб Лесине осмислення неоромантизму структурно конституювалося й розгорталося як критичний текст. Поетеса помітила характерну для обох митців – Гауптмана і Винниченка – антропологічну настанову – увести в художній твір ідею індивідуального самоствердження. Тому в їхніх творах відсутні другорядні персонажі: кожний герой важливий своєю неповторністю. Збігаються прагнення письменників, спрямовані на визволення людини в самому натовпі, на розширення її прав, на те, щоб дати їй можливість знаходити собі подібних. Леся Українка показує, як виведені Гауптманом і Винниченком образи, на відміну від романтичних героїв та позитивістських «людей среды», не протиставляються натовпу й не виступають утіленням типових рис суспільної верстви чи середовища, з якого походять. Усі персонажі неоромантиків рівновеликі й автономні у своїй значущості: кожна людина, хоч би якою вона була, герой для себе самої й частина середовища стосовно інших людей. Це змінює розуміння натовпу, на місці юрби виникає суспільство: «собрание определённых личностей, объединённых общими условиями жизни, но имеющих каждая свою физиономию, резко отличную от других. У каждой личности своя драма, не подчинённая другим, а только связанная с другими, опять таки в силу общих условий» [8, с. 251–252].

Висновки Лесі Українки доповнює літературознавчою обсервацією сучасний дослідник: «...у “Ткачах” Г. Гауптмана, – зазначає Лу-

каш Скупейко, – всі персонажі пов’язані не лише спільними умовами життя, а й загальним настроєм, у В. Винниченка (“Голота”) – ще й спільною фабулою. Та водночас кожен із них наділений самодостатністю, має виразну індивідуальну “фізіономію” і, як це буває насправді в житті, “служує ще й сам собі метою”» [6, с. 138].

Таким чином, Леся Українка успішно використала зіставний підхід для співвідношення явищ, що належать до літератур, різних за мовою й загалом за національною специфікою. Вивидені критиком паралелі головних збігів та відповідностей свідчать про наявність ідейно-тематичних і художніх аналогій в обох творах та показують обидва явища в новому світлі, стверджуючи їх як автономні величини.

Літературно-критична діяльність Лесі Українки, помітно збагачена компаративними підходами, містить у собі важливі гуманістичні аспекти. А це слугує збільшенню дослідницького потенціалу й української критики, і компаративістики, яка дедалі виразніше стає засобом орієнтації в сучасному науковому світі. Компаративна оптика Лесі Українки відслонює глибокі контексти культур і літератур як західноєвропейських, так і тих, що належать до регіону Центральної та Східної Європи, і тим самим сприяє інтеграції цілих масивів чужоземної літератури в українську культурну свідомість.

Джерела та література

1. Бакула Б. У напрямі до інтегральної компаративістики / Б. Бакула // Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 503–515.
2. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
3. Грицик Л. Відкриття іншого (на матеріалі українсько-грузинських взаємин) / Л. Грицик // Літературна компаративістика. – К. : Стило, 2011. – Вип. IV, ч. II. – С. 201–213.
4. Наливайко Д. Стан і завдання українського порівняльного літературознавства / Д. Наливайко // Літературознавство : доп. та повідомл. IV Міжнар. конгресу україністів (Одеса, 26–29 серп. 1999). – К. : Обереги, 2000. – Кн. II. – С. 42–50.
5. Скупейко Л. Леся Українка – критик: концептуалізація неоромантичної особистості / Л. Скупейко // Скупейко Л. Апологія особистості (статті про Лесю Українку). – К. : Фенікс, 2015. – С. 96–105.
6. Скупейко Л. Неоромантизм як модерна парадигма літератури (у рецепції Лесі Українки) / Л. Скупейко // Скупейко Л. Апологія особистості (статті про Лесю Українку). – К. : Фенікс, 2015. – С. 117–146.
7. Скупейко Л. Творчість Лесі Українки: канони і стереотипи сприйняття / Л. Скупейко // Скупейко Л. Апологія особистості (статті про Лесю Українку). – К. : Фенікс, 2015. – С. 12–22.

8. Українка Леся. Винниченко / Леся Українка // Українка Леся. Твори. У 12 т. Т. XII / за заг. ред. Б. Якубського. – К. : Книгоспілка, 1930. – С. 233–263.
9. Українка Леся. Два направления в новейшей итальянской литературе (Ада Негри и д'Аннунцио) / Леся Українка // Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 8. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 26–61.
10. Українка Леся. Заметки о новейшей польской литературе / Леся Українка // Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 8. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 100–127.
11. Українка Леся. Малорусские писатели на Буковине / Леся Українка // Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 8. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 62–75.
12. Якубський Б. Леся Українка як літературний критик / Б. Якубський // Українка Леся. Твори. У 12 т. Т. XII / Леся Українка. – К. : Книгоспілка, 1930. – С. VII–XLI.
13. Burzyńska A. Wprowadzenie. Teorie literatury dawniej, dziś, jutro / Anna Burzyńska, Michał Paweł Markowski // Teorie literatury XX wieku : podręcznik. – Kraków : Znak, 2009. – S. 14–44.
14. Frye N. Anatomia krytyki / N. Frye. – Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2012. – 220 s.
15. Hejmej A. Komparatystyka. Studia literackie – studia kulturowe / A. Hejmej. – Kraków : Universitas, 2013. – 361 s.
16. Kasperski E. Kategorie komparatystyki / E. Kasperski. – Warszawa, 2010. – 401 s.
17. Podraza-Kwiatkowska M. Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski / M. Podraza-Kwiatkowska. – Kraków : Universitas, 2001. – 323 s.

References

1. Bakula, B. 2008. “U napriami do intehralnoi komparatyvistyky” [Toward Literary Comparative Studies]. *Teoriia literatury v Polshchi. Antologiiia tekstiv. Druha polovyna 20 – pochatok 21 stolit*, 503–515. Kyiv: Kyievo-Mohylianska Akademiia (in Ukrainian).
2. Budnyi, V., and Ilnytskyi, M. 2008. *Porivnialne literaturoznavstvo: pidruchnyk* [Comparative Literature: Handbook]. Kyiv: Kyievo-Mohylianska Akademiia (in Ukrainian).
3. Hrytsyk, L. 2011. “Vidkryvannia inshoho (na materialy ukrainsko-hruzynskykh vzaiemyn)” [Discovering the Other: on the example of Ukrainian-Georgian relations]. *Literaturna komparatyvistyka*, 4 (2): 201–213. Kyiv (in Ukrainian).
4. Nalyvaiko, D. 2000. Stan i zavdannia ukrainskoho porivnialnoho literaturoznavstva [Condition and Tasks of Ukrainian Comparative Literature]. 4 Mizhnarodnyj konhres ukrainistiv (Odessa, 26–29 serpnia 1999). *Literaturoznavstvo. Dopovidi ta povidomlennia*, 2: 42–50. Kyiv (in Ukrainian).
5. Skupeiko, L. 2015. “Lesia Ukrainka-krytyk: Kontseptualizaciia neoromantychnoi osobystosti” [Lesia Ukrainka – Critic: Conceptualization of Neo-romantic Personality] In *Apolohiia osobystosti (statti pro Lesiu Ukrainku)*, edited by L. Skupeiko, 96–105. Kyiv: Feniks (in Ukrainian).

6. Skupeiko, L. 2015. “Neoromantyzm yak moderna paradyhma literatury (u receptsii Lesi Ukrainky)” [Neoromanticism as a Modern Paradigm of Literature (in Lesia Ukrainka’s reception)]. In *Apolohiia osobystosti (statti pro Lesiu Ukrainku)*, edited by L. Skupeiko, 117–146. Kyiv: Feniks (in Ukrainian).
7. Skupeiko, L. 2015. “Tvorchist Lesi Ukrainky: kanony i stereotypy spryiniattia” [The Works of Lesia Ukrainka: canons and stereotypes]. In *Apolohiia osobystosti (statti pro Lesiu Ukrainku)*, edited by L. Skupeiko, 12–22. Kyiv: Feniks (in Ukrainian).
8. Ukrainka, Lesia. 1930. “Vynnychenko” [Vynnychenko]. In *Lesia Ukrainka. Tvory u 12 tomakh*, edited by B. Yakubskiy, 12: 233–263. Kyiv: Knyhospilka (in Russian).
9. Ukrainka, Lesia. 1977. “Dva napravlenia v noveishei italianskoi literature (Ada Negri i D’Annuntyo)”. [Two Trends in Contemporary Italian Literature (Ada Negri and D’Annunzio)]. In *Lesia Ukrainka. Zibrannia tvoriv u 12 tomakh*, edited by Shabliovskiy Ye., et al., 8: 26–61. Kyiv: Naukova dumka (in Russian).
10. Ukrainka, Lesia. 1977. “Zametki o noveishei polskoi literature” [Notes about the Latest Polish Literature]. In *Lesia Ukrainka. Zibrannia tvoriv u 12 tomakh*, edited by Shabliovskiy Ye., et al., 8: 100–127. Kyiv: Naukova dumka (in Russian).
11. Ukrainka, Lesia. 1977. “Malorusskie pisateli na Bukovine” [The Writers of Malorossia in Bukovina]. In *Lesia Ukrainka. Zibrannia tvoriv u 12 tomakh*, edited by Shabliovskiy Ye., et al., 8: 62–75. Kyiv: Naukova dumka (in Russian).
12. Yakubskiy, B. 1930. “Lesia Ukrainka yak literaturnyi krytyk” [Lesia Ukrainka as a Literary Critic]. In *Lesia Ukrainka. Tvory u 12 tomakh*, edited by B. Yakubskiy, 12: 7–41. Kyiv: Knyhospilka (in Ukrainian).
13. Buzhynska, A. 2009. “Wprowadzenie. Teorie literatury dawniej, dzis, jutro” [Introduction. Theory of Literature in the Past, Today and Tomorrow]. *Teorie literatury 20 wieku. Podręcznik*, 14–44. Krakau (In Polish).
14. Frye, N. 2012. *Anatomia krytyki* [Anatomy of Criticism]. Gdansk (in Polish).
15. Hejmej, A. 2013. *Komparatystyka. Studia literackie – studia kulturowe* [Comparative Literature Studies: Literary Studies – Cultural Studies]. Krakau (in Polish).
16. Kasperski, E. 2010. *Kategorie komparatystyki* [Categories of Comparative Literature]. Warszawa (in Polish)
17. Podraza-Kwiatkowska, M. 2001. *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski* [Symbolism and Symbols in the Poetry of Young Poland]. Krakau (in Polish).

Корбич Галина. «Остала после себя не только стихи...»: Леся Украинка – критик. Компаративный аспект. В статье рассматриваются компаративные факторы в литературно-критическом творчестве Леси Украинки. Доказаны созвучность методов и подходов украинского автора с основными принципами современного сравнительного литературоведения: открытость на Другого, диалогичность и коммуникативность, антропоцентризм и т. п. Применяется квалификационное распределение материала, который исследуется, по трём компаративным видам: интердисциплинарному, культурологическому и традиционному. Прослеживается значение исторического и сопоставительного

контекстов как структуротворческих элементов в литературно-критической практике поэтессы.

Ключевые слова: литературная критика, компаративистика, восприятие, исследовательский метод, аналогия, контраст, контекст.

Korbych Halyna. “She left not only poetry...”: Lesia Ukrainka – Critic. Comparative Aspect. The present paper is devoted to the meaning of comparative aspects in literary criticism works by the Ukrainian poet Lesia Ukrainka (1871–1913). It stresses the significant role that the author herself, along with her erudition and character traits, plays in her comparative studies. In the discussion, it is observed that the research methods used by Lesia Ukrainka resemble contemporary comparative studies. It is also shown how the author draws analogies and brings out contrasts. The paper contains an analysis of comparative optics, which allows presenting the profound contexts of the cultures and literatures of both Western Europe, as well as those typical of the Central and Eastern parts of the continent, which are characteristics for Lesia Ukrainka’s literary criticism.

Key words: literary criticism, comparative studies, reception, research method, analogy, contrast, context.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2016 р.

УДК 821.161.2.09

Світлана Кочерга

«LÉGENDE DES SIÈCLES» ЛЕСІ УКРАЇНКИ: МІСТЕРІЯ ГОРИЗОНТІВ

Розглянуто факти з історії написання твору, його суголосність з «Легендою віків» В. Гюго. У центрі герменевтичної інтерпретації тексту перебувають масштабність образу буття, профетичні ідеї поезії. Ключовою бінарною опозицією у творі визначено топоси кімнати й храму. Детально проаналізовано візію езотеричного храмового простору.

Ключові слова: герменевтика, «горизонт», структуралізм, семіотика, компаративістика, деконструкція, профетизм, езотерика, гностицизм, ініціація.

У творчості Лесі Українки поезію «Légende des siècles» слід віднести до утаємничених текстів, які заслуговують осмислення за допомогою новітніх підходів. Пріоритетним для аналізу цього тексту вважаємо структурально-семіотичний інструментарій. Доречною була б і герменевтична інтерпретація, позаяк на інтуїтивному рівні читачеві